

**A Jan Zamoyskira vonatkozó hírek a Fuggerzeitungokban
az 1598 és 1601 közötti időszakból¹**

...Látom, hogy ők valami sípokat tartogatnak kezekben, és egy a' másikhöz hajolván, annak a' fülébe sípol: a' melly sípolás ha kedves vólt, örültek, ha pedig valami rezgő vólt, búsúltak... De hol szedik azokat a sípokat? Mindenfelől hordják azokat mondá ő [ti. a tolmács – B. Z.]: Hát nem látod az Árosokat? Tekintve azért, és ímé itten járnak és lovagolnak önként arra rendeltetett emberek, kik azokat a' sípokat széllyel hordozták. Kik közül sokan lovagoltak sebes lovakon, és azoktúl sokan vettek: mások gyalog jártak, némelyek még mankón-is sántikáltak, és ezektől inkább vettek az okosabbak, azt mondván: hogy bizonyosabbak szoktak lenni.” — írta Johann Amos Comenius 1623-ban napvilágot látott *Világ labirintusa és szív paraditsoma* című művének *Az Bújdosó az Újság Írók közzé akadt* fejezetében.² A tolmács-kísérő és a bujdosó beszélgetéséből idézett részletek alapján szembetűnő, hogy már a 16–17. században is a kortársak a híreket, vagy a mai szóhasználattal az információt államok, népek sorsát eldöntő értéknek tekintették, amelynek a megfelelő minőségét, mennyiségét és áramlását biztosítani kellett. A késő középkorban kialakuló információéhség erre az időszakra olyan mértékben megnövekedett, hogy joggal lehet beszélni az információrobbanás koráról.³

A Straßburgban 1605-ben nyomtatásban megjelent első újságot megelőző évtizedekben is már Európa különböző régióiban léteztek, mondhatni közkézen forogtak különböző kézzel írott és kereskedelmi forgalomba bocsátott avvisik vagy hírlevelek. Korát jóval megelőzve ismerte fel az információszerzés fontosságát a Fugger család. A Fuggerzeitung elnevezés az idők folyamán a 16. századi kézíratos újságok terminus

---

¹ A 2014. november 13-án, a szegedi Gál Ferenc Főiskolán rendezett „A mi Közép-Európánk” című konferencián tartott előadás szerkesztett változata.

² Comenius, Johann Amos: *Világ labirintusa és szív paraditsoma*. Ford. Rimány István. Pozsony 1805. 187–190.

³ A magyar szakirodalomban Szőnyi György Endre 1984-ben megjelent könyvében használta tudatosan az „információs robbanás” kifejezést, amit a reneszánszsal és a könyvnyomtatás elterjedésével (Gutenberg-galaxis) megjelenésével kötött egybe. Mindezt meghatározzák a kialakuló új államrendszerek, az újléptékű háborúk, az egyre szélesebb területeket felölelő diplomácia és a hatalmasra duzzadt bürokrácia. Szőnyi György Endre: *Új föld, új ég*. Budapest 1984. 23., 41–42.; R. Várkonyi Ágnes: *A tájékoztatás hatalma*. In: *Információáramlás a magyar és török végvári rendszerben*. Studia Agriensia 20. Szerk.: Petercsák Tivadar és Berecz Mátyás. Eger 1999. 9–33. 12. Kerekes Dóra: *Diplomaták és kémekek Konstantinápolyban*. Múltidéző zsebkönyvtár. Budapest 2010. 9. A híráramlás fontosságáról lásd még: G. Etényi Nóra: *Hadszintér és nyilvánosság. A magyarországi török háború hírei a 17. századi német újságokban*. Budapest 2003.

technikusává vált, ám a fogalom alatt az Octavian Secundus (1549–1600) és Philipp Eduard Fugger (1546–1618) által összegyűjtött 16 021 hírlevelet kell értenünk. Az ezekből összeállított és Bécsben fennmaradt 27 kötet anyaga pedig az augsburgi kereskedőcsalád 1568 és 1605 közötti levelezésének függelékei voltak. A Fuggerek ugyanis alkalmazottaikat, képviselőiket (faktorokat), hivatásos „hírókat” (novellant) bíztak meg vagy barátaikat, rokonaikat, ismerőseiket kérték meg arra, hogy a fontosabb katonai, politikai, gazdasági vagy ceremóniális eseményekről számoljanak be. Így minden jelentősebb európai városból (Antwerpentől Nagyszebenig és Gdansktól Rómáig), de az Újvilágból és a Közel-Keletről is juttatták el híreik hozzájuk, az augsburgi központba. Az sem volt azonban kivételes, hogy hírszerzőik katonai táborokból jelentették meg a csaták és ostromok eseményeit.⁴

Mint már utaltam rá, a bécsi Österreichische Nationalbibliothekben találhatóak azok a kódexszerűen összefűzött jelentések, amelyek Európa, Ázsia és az Újvilág eseményeiről adtak hírt 1568 és 1605 között megbízóik számára. Előadásomban arra szeretnék rávilágítani, hogy ezekben a Fuggerzeitungokban 1598 és 1601 között, tehát Erdély egyik legvészesterhesebb időszakában, hogyan tűnik fel Jan Zamoyski (1542–1605), a Rzeczpospolita nagyhatalmú és nagyhatalmi politikát „csináló” nagykancellára? Az Erdély, Moldva és Havasalföld sorsával szorosan összefüggő nagypolitikai játszmaín túl röviden vizsgálnám, honnan érkeztek be a rá vonatkozó hírek? Mennyire tekinthetőek hitelesnek, illetve mennyire személyesnek a közölt információk?

A vizsgált időszakban összesen tizenkét különböző helyről 41 jelentést küldtek a Fuggereknek, amelyben Zamoyskival kapcsolatos információkat találhatunk. A legtöbb híradás, azaz kilenc meg egy Prágából, a császár udvarából futott be Augsburgba. A megállapítás magyarázatra szorul, hiszen az említett plusz egy információ Pilsenből érkezett, de valójában ez is II. Rudolf (1576–1612) környezetéből származott, hiszen egy az uralkodó székvárosában kitört pestisjárvány miatt az egész udvartartás ebbe a városba menekült.

A második legtöbb hír Bécsből származott, összesen nyolc, míg Velencéből eggyel kevesebb. Ez utóbbin nem lepődhetünk meg, hogy a kora újkori Európa egyik információs központjának és tegyük hozzá nagyhatalmának számított Szent Márk városa. A rangsorban a következő Pozsony négy, míg ezt követi Gdansk és Róma három-három, Kassa pedig két

---

⁴ Kleinpaul, Johannes: Die Fuggerzeitungen 1568–1605. (Abhandlungen aus dem Institut für Zeitungskunde an der Universität Leipzig. Band I. Heft 4.). Leipzig 1921.; Schottenloher, Karl: Flugblatt und Zeitung. Ein Wegweiser durch das gedruckte Tagesschrifttum. Band 1: Von den Anfängen bis 1848. Berlin 1922.; Bauer, Oswald: Zeitungen vor der Zeitung. Die Fuggerzeitungen (1568–1605) und das frühmoderne Nachrichtensystem. Akademie, Berlin 2011.

híradással. Mindezekon kívül Erdélyből, Krakkóból, Nagyszebenből és Breslauból egy-egy olyan jelentés, amelyben Zamoyskira vonatkozó bejegyzéseket is találhatunk.

Több híradásból is kiderül azonban, hogy magát a hír forrását más helyen kell keresnünk. Ez azt jelenti, hogy az Augsburgba jelentést küldő faktor is egy máshonnan hozzá érkezett információt adott tovább megbízójának. A legtöbb közvetített hír Erdélyből futott be, összesen három alkalommal, de egy-egy híradás Raguzából, Gdanskból, Lublinból, Varsóból, Kassáról, Breslauból és egyszerűen Lengyelországból származott.

A megbízottak által írt jelentésekből világosan kiderül, hogy Zamoyskit Kelet-Közép-Európa egyik legfontosabb, legbefolyásosabb és legagilisabb politikai tényezőjeként, és így a Habsburg Monarchia egyik legnagyobb riválisaként tartották számon, aki céljai elérése érdekében bárkivel képes szövetkezni.

Mielőtt néhány példával előző állításomat a Fuggerzeitungok segítségével alátámasztanám, érdemes röviden bemutatnunk Zamoyskinak a Báthori családhoz, Erdélyhez és a román vajdaságokhoz, valamint a tizenöt éves háborúhoz fűződő viszonyát 1598-at megelőzően. Belzi sztarosztaként vett részt az 1575. évi lengyel királyválasztáson és ott az úgynevezett Piast-párt egyik szószólója volt. Közbenjárására és a Zborowskiak segítségével a köznemesség Báthory Istvánt (1533–1586) választotta Jagelló Anna (1523–1596) férjéül és ezáltal a lengyel trónra emelte. Az új uralkodó nem is maradt hálátlan: 1578-ban nagykancellárnak, majd 1581-ben a korona nagyhetmanjának nevezte ki. Támogatását arra, hogy István király halála után a Báthory család valamely tagja kaphassa meg újra a lengyel koronát, azzal is igyekezett megerősíteni az uralkodó, hogy Kristóf bátyjának (1530–1581) a lányát, Grizeldiszt (1569–1590) 1583 júniusában feleségül adta hozzá.⁵

Báthory halálát követően Zamoyski az új király megválasztásában talán még komolyabb és fontosabb szerepet játszott, mint bő egy évtizeddel korábban. Ám a volt király és családjának szándékaival ellentétben a nagykancellár és az özvegy Jagelló Anna Wasa (III.) Zsigmond (1587–1632) támogatta a korona megszerzésében. A történelem ismételte önmagát, hiszen míg 1587. augusztus 19-én ifjú svédet támogatói az új uralkodónak kiáltották ki, addig három nappal később hívei Miksa főherceget (1558–1618) is királlyá nyilvánították. A főherceg már augusztusban megkezdte csapatai szervezését, hogy betörhessen a Rzeczpospolita területére. Miksa és Zsigmond seregei végül 1588. január 24-én Byczynánál csaptak össze. A Báthory Boldizsár (1555–1594) és Zamoyski vezette lengyel–erdélyi

---

⁵ Horn Ildikó: Báthory András. Budapest 2002. 55–58.; Gebei Sándor: Az erdélyi fejedelmek és a lengyel királyválasztások. Szeged 2007. 49–50., 60.

csapatok vereséget mértek a főherceg demoralizált seregére. Maga Miksa pedig a nagykancellár fogságába esett, ahonnan végül a bytom-będzini szerződés (1589. március 9.) megkötésével szabadulhatott ki, ám a választott lengyel királyi címéről még majd egy évtizedig nem volt hajlandó lemondani.⁶

Annak ellenére, hogy Zamoyski Wasa Zsigmond megválasztását támogatta a kapcsolat közte és a Báthory család tagjai között nem romlott meg. A Báthoryak között kiobbant hatalmi harc és a tizenöt éves háború azonban új helyzet elé állította a nagykancellárt. Előbbi esetben befogadta, illetve támogatta Báthory Andrást (1563–1599) és Istvánt (1553–1601) az erdélyi fejedelemmel szemben.⁷ A nunciások, a velencei és prágai követek 1595 nyarától arról számoltak be, hogy András és István már nem csak a Porta, hanem Zamoyski segítségével akarják megszerezni az erdélyi trónt, ő ugyanis nem bízott volt sógora oszmánellenes háborújának sikerében. Ezért a Báthory fivérekkel a család Erdély fölötti hatalmának megtartásáról tárgyalt. Ennek első lépéseként pedig ki akarta vonni a két román vajdaságot Báthory Zsigmond befolyása alól.⁸

Másrészt a Rzeczpospolitának komoly szerepet szánt VIII. Kelemen pápa (1592–1605) az oszmánellenes ligaterveiben. Az 1595. évi krakkói és 1596. évi varsói szejm tárgyalásainak alkalmával úgy tűnt, hogy nagykancellár és a király is kész támogatni a tervezetet. Így nem csodálkozhatunk rajta, hogy mind a Szentszék, mind a prágai udvar számára hatalmas csalódást jelentett, amikor egyrészt híret vették, hogy Zamoyski újra felvette a még 1593-ban elejtett béketárgyalások fonalát a Portával. Másrészt, amikor híret vették a nagykancellár vezette lengyel csapatok 1595 augusztusában a krími tatárokkal egyetértésben bevonultak Moldvába, és új vajdát ültettek be a vazallus vajdaság élére Ieremiaș Movilă személyében. A hadsereget egyébként a Krími Kánság és ezáltal az Oszmán Birodalom elleni háborúhoz megszavazott adóból állította fel. A következő esztendőben (1596) pedig a szejm az ő sugallatára olyan irreális feltételeket szabott az oszmánellenes ligához való csatlakozás feltételeként, amelyet sem a pápa, sem a prágai udvar nem tudott biztosítani. A tárgyalások végkifejlete a számára azonban már érdektelen volt, hiszen 1595 novemberében a csucsorai békében kiegyezett a moldvai érdekszféra felosztásában a Krími

---

⁶ Österreichische Nationalbibliothek (ÖNB) Codex (Cod.) No. 8961. 53r-99v.; *Szádeczky Lajos*: Erdély és Mihály vajda története 1595–1601. Oklevéltárral. Temesvár 1893. 15.; *Horn I.*: Báthory András i. m. 98–119.

⁷ Meg kell jegyezni, hogy a Báthory családon belüli szakadásig Zamoyski jó viszonyt ápolt sógorával, még Grizeldisz halálát követően is. Lásd: *Kruppa Tamás*: A kereszt, a sas és a sárkányfog. kelet-közép-európai törökellenes ligatervek és küzdelmek a Báthory-korszakban (1587–1597). Budapest–Róma 2014. 238.

⁸ *Horn I.*: Báthory András i. m. 188–189.

Kánság képviselőivel, ezzel megbontva az erdélyi–havasalföld–moldvai oszmánellenes szövetséget.⁹

A Báthory Zsigmond lemondási szándékáról érkező hírek már 1597-ben mozgásba lendítették a lengyel diplomáciát. A következő évben ratifikálták a Portával a három évvel korábbihoz képest sokkal konkrétabb és a Rzeczpospolita számára sokkal kedvezőbb. Eszerint a lengyel–litván állam Erdély–Havasalföld–Moldva területét teljesen saját befolyása alá vonhatta. A kialakult helyzetet tovább bonyolította, hogy 1598 februárjában meghalt Habsburg Anna (1573–1598), III. (Wasa) Zsigmond felesége, míg a király Svédországban háborúzott a trónjáért Karl herceggel. Mint mindig, ez alkalommal is felröppent a hír, hogy a svéd uralma stabilizálása után lemond a lengyel koronáról. Ez, valamint az az információ, hogy Miksa főherceg – bár már 1598 márciusában lemondott a lengyel királyi címéről – kerülhet Erdély trónjára és jelentős katonasággal már meg is jelent Felső-Magyarországon, aktivizálta a lengyel területen lévő Báthory testvéreket (a fiatalabbik Istvánt és Andrást), valamint Zamoyskit és a befolyása alatt álló nemeseket.¹⁰

Még meg sem történt Báthory Zsigmond lemondása (gyulafehérvári országgyűlés 1598. március 23.), amikor február 2-án Prágából már azt a hírt küldték a Fuggereknek, hogy az előző napon a császári biztosok (Szuhay István váci püspök és kamarai elnök, Nádasy Ferenc és Bartolomäus Pezzen) elindultak Erdélybe, hogy átvegyék Miksa főherceg számára a hatalmat a fejedelemségben. A vitriolos tollú jelentésíró meg is jegyezte, hogy a lengyelek hegyezik is a fülüket, hogy értesüljenek a változásokról.¹¹

Az erdélyi eseményekről a nagykancellár gyorsan értesülhetett, és állítólag még a fejedelem lemondása előtt reagált. Egy Bécsből 1598. március 11-én keltezett jelentés szerint Zamoyski és Báthory István tárgyal a Portával arról, hogyan lehetne utóbbi Erdély ura, valamint mi módon köthetne örök békét a szultánnal, III. Mehmeddel (1595–1603).¹²

---

⁹ *Niederhorn, Jan Paul*: Die europäischen Mächte und der „Lange Turkenkrieg“ Kaiser Rudolfs II. (1593–1606). Wien 1993. 470–478.; *Niederhorn, Jan Paul*: Die Verhandlungen über den Beitritt Polens zu einer antiosmanischen Liga in den Jahren 1595 bis 1597. In: *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCXCV. Prace Historyczne, Zeszyt 121. Studia Austro-Polonica 5. Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Krakow, 1996. 81–95.*; *Várkonyi Gábor*: A konstantinápolyi angol politika a tizenöt éves háború időszakában (Edward Barton angol portai követ jelentései Konstantinápolyból, 1593–1597). *Aetas 15* (2000: 4. sz.) 106–123.; *Horn I.*: Báthory András i. m. 189.; *Várkonyi Gábor*: Angol békekötés és a lengyel–török tárgyalások a tizenöt éves háború időszakában (1593–1598). *Aetas 18* (2003: 2. sz.) 44–61., 51–52.; Erdély és a Szentszék a Báthoryak korában okmánytár II. (1595–1613) Közreadja: *Kruppa Tamás*. Budapest/Róma/Szeged 2009. 13–14.; *Kruppa T.*: A kereszt i. m. 377–380.; *Istvánffy Miklós*: Magyarok dolgairol írt történelméje *Tálya Pál* XVII. századi fordításában. Reprint. Budapest 2009. 188.

¹⁰ *Horn I.*: Báthory András i. m. 198–200.

¹¹ ÖNB Cod. No. 8971. 66r.

¹² ÖNB Cod. No. 8971. 131v.

Velencéből azonban két hónappal később (május 15-én) már az a hír érkezett, hogy bár Zamoyski még a királyt is rá akarja bírni egy erdélyi akcióra, ám a legyelek hallani sem akarnak erről, és elutasítja a tervezetet.¹³ Végül a feszült helyzet nem fordult katonai akcióba. Báthory Zsigmond a lengyel udvar hallgatólagos beleegyezésével foglalta vissza a trónját, a lengyel csapatok pedig még 1598 szeptemberében is ugrásra készen álltak a határon. A régi-új fejedelemnek sikerült kitérnie Rudolf biztosait az országból, míg a Miksa főhercegnek tehetetlenül kellett szemlélnie az eseményeket, mivel a mellé rendelt haderő csak papíron létezett.¹⁴

Majd egy évig nem találunk újabb híradást, amely Zamoyski erdélyi terveit érintette volna. Holott 1599 márciusának végén a lengyel nagykancellár hathatós támogatásával Zsigmond újra lemondott a fejedelmi címről és ezt Báthory András kapta meg. Pozsonyból a Fuggereknek 1599. április 2-án csak azt jelentették, hogy Erdély új uralkodója állítólag a napokban újra a Rzeczpospolitába utazik. A híradás küldője azt is tudni vélte, hogy Zamoyski a fejedelemnek felajánlotta a Moldvai vajdaságot is, hogy átengedi a számára. Emellé még megjegyezte, hogy ez az emberek szerint nem lesz II. Rudolf hátrányára.¹⁵

Az év őszére azonban jelentősen megváltoztak a viszonyok, ahogyan ez a Fuggerzeitung bejegyzéséből is érzékelhető. November 13-i keltezéssel Rómából az a hír érkezett, hogy Báthory András azért küldött követet a Portára évi 30 000 forint adót felajánlva, hogy a szultántól kérjen segítséget Mihály havasalföldi vajda ellen, mert a nagykancellár a kért segítségnyújtás ügyében addig még nem határozott. Mentségére szóljon, hogy ekkor a Rzeczpospolitát a svédországi események kötötték le: III. Zsigmond veresége és megaláztatása.¹⁶ Azt nem tudjuk, hogy ez az ajánlat valóban megtörtént-e. Az bizonyos, hogy Báthory még júniusban elküldte követeit a nagyvezírhez egy 12 pontból álló utasítással. Ebben kérte a szultáni megerősítést (zászló küldését), hűbérúri fennhatóságának elismerését Havasalföld felett, Erdély jelenlegi határait megtarthassa (Lippát és Jenőt se kérhesse vissza a szultán), az adóhátralék elengedését és az adófizetés alóli mentességet, valamint azt, hogy a fejedelemség mentesüljön a háborús terhektől. Végül Báthory András meg is kapta az adnamét, tehát a Porta hajlandó volt őt elismerni. Mindezek fényében a november 13-i hír már egy kétségbeesett segélykérésnek fogható fel. Ráadásul a bíboros-fejedelem sorsa már a levél keltezésének időpontját megelőzően eldőlt. II. Rudolf császár parancsba adta Giorgio

---

¹³ ÖNB Cod. No. 8971. 257r.

¹⁴ Österreichisches Staatsarchiv Kriegsarchiv Alte Feldakten 1598/8/13; *Horn I.*: Báthory András i. m. 204–205.

¹⁵ ÖNB Cod. No. 8972. 553r.

¹⁶ ÖNB Cod. No. 8972. 69v.

Bastának (1544–1607), hogy Vitéz Mihály (1593–1600) havasalföldi vajdával közösen két oldalról intézett támadással döntsék meg a Portával és a Habsburgokkal is békülni akaró, lengyel orientációjú bíboros-fejedelem hatalmát az országban. A parancshoz azonban nem rendeltek sem katonaságot, sem pénzt, így az ideiglenesen kinevezett főkapitány nem kezdhett semmiféle komolyabb hadi vállalkozásba. Így Vitéz Mihály havasalföldi–kozák–székely hadai 1599. október 28-án egyedül mértek vereséget Sellenberknél Báthory András seregére.¹⁷

Báthory András halála bár megrázhatta Zamoyskit, ám egy jöttányit sem tért el eddigi erdélyi politikájától, sőt azt talán az eddigieknél is komolyabban vette. A bíboros-fejedelem tragédiáját követően gyorsan megtalálta egykori sógorában, Báthory Zsigmondban az új potenciális jelöltjét az erdélyi trónra.¹⁸ 1599. december 15-i keltezéssel Augsburgba érkezett egy gdanski jelentés, amely több érdekes információt is tartalmazott. A küldő szerint egyrészt a lengyel király parancsot adott Zamoyskinak, hogy állítson fel egy hadsereget, de a hadjárat célját nem tudta megnevezni. Másrészt aznap jutott el Gdanskba a biztos hír arról, hogy a bíboros meghalt. A jelentésíró szerint Báthory Zsigmond ettől nagyon elszomorodott. Harmadrészt a Gdanskból küldött levél szerzője azt is fontosnak tartotta megemlíteni a bíboros-fejedelem elhatározását, miszerint legértékesebb javaival Zamoyskihoz utazik. Ám az utazás előtt egy tűzvészben két szekerei, lovai (állítólag 12 lovat választott ki) és minden összegyűjtött vagyona elégett.¹⁹

Alig egy hónappal később azonban már hír érkezett a lengyelek lehetséges szándékáról is. Rómából január 15-én jelentették a Fuggereknek, hogy Zamoyski a moldvai vajda, a Porta és a tatárok segítségével Báthory Zsigmondot újra beültesse Erdélybe.²⁰ Egy nappal később az éppen Pilsenben tartózkodó császári udvarból jött a hír, amely egyrészt megerősítette, hogy a nagykancellárnak nem tetszik a fejedelemségben kialakult helyzet. Másrészt azt is tudni vélte, hogy Báthory Zsigmond Zamoyskinál van, aki már össze is

---

¹⁷ Meurer, Theodor: Theodori Meurers Relationis Historicae Continuatio..., Lich 1600. 28.; Kővári László: Erdély történelme, III. kötet, Pest–Kolozsvár 1860. 89–99.; Szilágyi Sándor: Erdélyország története tekintettel művelődésére, II. kötet, Pest 1866. 4–6.; Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 54–112.; Bălcescu, Nicolae: A románok Vitéz Mihály idején. Ford. V. András János, Bukarest 1963. 243–313.; Szamosközy István: Erdély története (1598–1599, 1603). Budapest 1981. 218–275.; Benda Kálmán: Bocskai István, Budapest 1993, 80.; Tóth Sándor László: A mezőkeresztesi csata és a tizenöt éves háború. Szeged 2000. 388–399.; Horn I.: Báthory András i. m. 220, 228.; Istvánffy M.: Magyarok dolgairól i. m. 318–319.; Bethlen Farkas: Erdély története. V. kötet, Báthory Zsigmond lemondásától Mihály vajda hatalomra kerüléséig. IX–X. Könyv. Ford. Kasza Péter. Jegyzeteket írta: Kruppa Tamás. Budapest 2010. 127., 138–139.

¹⁸ Gr. Illésházy István nádor följegyzései 1592–1603 és Hidvégi Mikó Ferencz históriája 1594–1613. Bíró Sámuel folytatásával. Közli: Kazinczy Gábor. Pest 1863. 78.

¹⁹ ÖNB Cod. No. 8973. 23r.

²⁰ ÖNB Cod. No. 8973. 19r.

gyűjtött 30 000 lengyel katonát. Arról azonban nem volt a levél küldőjének információja, hogy pontosan mit terveznek ezzel a haderővel.²¹

A következő hónap 25. napján Velencéből Augsburgba befutott hír arról számolt be, hogy Mihály vajda fia állítólag a lengyel király tiltakozása ellenére Moldvába akar betörni, hogy onnan elüldözze a vajdát. Movilă segítséget is kért a Rzeczpospolitától, mivel saját erejét nem érezte elégségesnek a támadás visszaverésére. A február 7-én összeült szejmen azonban kiderült, hogy a lengyel urak nem akarnak a királyság határán kívül háborúzni, mondván ezt csak Zamoyski akarja és nem a király. Így Moldva lengyel segély nélkül fog maradni.²²

Alig telt el újabb hónap, amikor március 31-én Szent Márk városából az előző hír cáfolata is megérkezett. Ekkor ugyanis már azt jelentették, hogy Zamoyski megállapodott a szultánnal, és azzal a feltétellel támogatja Báthory Zsigmondot, hogy annak halála után a kancellár fia ül az erdélyi trónra.²³ A hír valószínűleg a császári udvarból származhatott, hiszen Székely Mihály 1600. február 7-én Kolozsvárról megírta II. Rudolfnak, hogy a nagykancellár három másik lengyel vajdával egyetemben esküt tett Báthory Zsigmond támogatására. Információja szerint mintegy 1 millió forintot akartak neki adni, hogy hadat viselhessen és Mihály vajdát kiűzze Erdélyből. Cserébe Zamoyski kikötötte azt is, hogy ha a fejedelem utód nélkül halna meg, akkor az ő fiára szálljon a trón. Ennek elfogadására pedig követséget is menesztett a Portára.²⁴ Két nappal később David Ungnad és Székely immáron Tordáról keltezett levelében ismét felhívta II. Rudolf figyelmét a nagykancellár erdélyi trónutódlására szőtt tervére kiegészítve azzal, hogy amennyiben Zamoyski fia kiskorú volna még ekkor, úgy a helytartóságra Zamoyski nevezhessen ki valakit.²⁵ A hír hitelességét nem tudjuk megállapítani biztosan, ám az világos, hogy komolyan vették mind Erdélyben, mind Prágában, mind pedig Velencében.

A Rzeczpospolita és ezen belül Zamoyski Erdély-politikája felkeltette a Szentszék érdeklődését is, hiszen 1600. április 15-i keltezéssel Rómából az a hír ment a Fuggerekhez, hogy VIII. Kelemen az apostoli nunciushoz (Germanico Malaspinához) külön követet küldött azzal a paranccsal, figyelmeztesse a királyt, a nagykancellárt és az egész lengyel nemzetet

---

²¹ ÖNB Cod. No. 8973. 16r.; Documente privitoare la Istoria Ardealului, Moldavei și Țării-Românești. Volumul VI. Acte și scrisori 1600–1601. Publicate de Dr. Andrei Veress. București 1933. 8.

²² ÖNB Cod. No. 8973. 60v-61r.

²³ ÖNB Cod. No. 8973. 104r.

²⁴ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 477.

²⁵ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 476.

tartsák távol magukat távol az erdélyi ügyektől, ne lépjenek fel II. Rudolf szándékaival szemben.²⁶

Még ugyanebben a hónapban, április 26-án Erdélyből küldtek információt a Fuggereknek, ami szerint Mihály vajda jelentős haddal (28 000 fővel) elindult Báthory Zsigmond ellen Moldvába. A hír forrása úgy tudta, hogy volt erdélyi fejedelem mindössze 10 000 moldvait, valamint 3000 lengyelt és kozákot számláló hadserege még nem állt készen a hadakozásra. A Fuggerek a jelentésből arról is értesülhettek, hogy a nagykancellár egyébként három különböző irányból akarna a havasalföldi vajda ellen hadjáratot kezdeni: a tatárok Huszt felől, míg a lengyelek közvetlenül Erdélybe támadnának. Az oszmán csapatok és a moldvaiak pedig Havasalföldre törnének.²⁷ E jelentés esetében megállapítható, hogy összeállítója Ungnad és Székely Gyulafehérvárról a császárnak küldött április 24-i és 25-i levelét kivonatolta és a legfontosabb információkat átvette.²⁸

A terv azonban nem valósulhatott meg, mert Mihály vajda győzelmet aratott Moldvában és sokáig azt sem tudták pontosan, hogy Báthory Zsigmond túlélte-e a vereséget.²⁹ 1600. június 14-i dátummal Bécsből küldött levélből azonban kiderült, hogy megérkezett épségben Zamoyskihoz.³⁰

Mihály vajda sikerei komolyabb fellépésre sarkalták a nagykancellárt. Ennek megfelelően hat nappal a Bécsből érkezett jelentést követően, június 20-án Krakkóból már az a hír jött a Fuggereknek, hogy Zamoyski fegyverkezik és katonákat toboroztat. A küldő szerint más lengyel urat nem vett maga mellé, „hanem egyedül szándékozik a játszmát, amit elkezdett, végigcsinálni.” A jelentés írója úgy tudta, hogy már 30 000 katonát össze is gyűjtött, akiket naponta küld tovább. A lovasoknak 10, míg a gyalogosoknak 3 forint havi zsoldot ígértet. A nagykancellárnak még arra is gondja volt, hogy élelmet halmoztasson fel a sereg ételmezésére, mivel Moldvában nagy ínség volt a gabonában akkor.³¹

---

²⁶ ÖNB Cod. No. 8973. 143r.

²⁷ ÖNB Cod. No. 8973. 201v-202r.; Documente privitoare i. m. 91.

²⁸ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 521–522.

²⁹ ÖNB Cod. No. 8973. 217r-v.; ÖNB Cod. No. 8973. 245r-v. A moldvai hadjáratról lásd még: Gr. Illésházy István nádor i. m. 79.; *Bălcescu, N.*: A románok Vitéz Mihály i. m. 326–340.; *Tóth S. L.*: A mezőkeresztesi i. m. 404–405.; *Istvánffy M.*: Magyarok dolgairól i. m. 336.

³⁰ ÖNB Cod. No. 8973. 245v. Érdekességként szeretném megjegyezni, hogy a Krakkóból június 20-i dátummal Augsburgba küldött jelentésben még azt olvashatjuk, hogy a küldő nem tudta biztosan, hogy a moldvai vajdát és Báthory Zsigmondot agyonverték vagy a Dnyeszter vizébe fojtották vagy esetleg élnek-e. ÖNB Cod. No. 8973. 287r.

³¹ ÖNB Cod. No. 8973. 287r.; Documente privitoare i. m. 130.; A moldvai éhínségről lásd még: *Bălcescu, N.*: A románok Vitéz Mihály i. m. 338.

Zamoyski a királyt is maga mellé állította, hiszen Velencében egy július 21-én kelt jelentés szerint úgy tudták, hogy III. Zsigmond nem fogadta Mihály vajda követét, hanem rabságba vetette. Állítólag ő maga is fegyverkezni kezdett, katonákat gyűjtött Lublinhoz és Krakkóhoz. A nagykancellárt pedig már Sandomierzhez küldte.³²

Augusztus 5-i dátummal Lublinból azt a hírt küldték a Fuggereknek, hogy Zamoyski július 3-án a katonáival, akiket részben saját költségén fogadott fel, valamint néhány a már a moldvai határnál felállított egységgel, összesen 20 000 fővel Lembergbe és Kolonyára vonult. A jelentés írója még azt is tudni vélte, hogy nagykancellár a tatárokat is lefizette, akik állítólag készen is mutatkoztak arra, hogy a havasalföldi vajda ellen vonuljanak 60 000 (!) lovasukkal. Emellett Stanisław Żolkiewski parancsnok 10 000 katonájával vár Zamoyski csatlakozására a Dnyeszter mellett. A levélíró beszámolt arról is, hogy a hadi készülődések tovább folytak. Tudomása szerint ugyanis Nagy-Lengyelországban és más helyeken is általános felkelést hirdettek, ami miatt nemesség zúgolódik és levélben tiltakozott a nagykancellárnál. Hasonlóan, mint ahogyan a július 21-i jelentésben szerepelt a lublini informátor is megjegyezte, hogy Mihály vajda követe Varsóban van, ám nem nyert bebocsátást az uralkodó elé.³³

Egy rövid időre érdemes itt a Fuggerzeitungok alapján rekonstruált történések fonalát megszakítani. Mind a február 25-i, mind a június 20-i, mind pedig az augusztus 5-i jelentésben találunk arra vonatkozóan, hogy a lengyel nemesek ellenezték a háborút, majd az általános felkelést és maga a nagykancellár is „saját hadjáratának” tekintette a moldvai akciót. Tény, hogy a pártoskodó lengyel nemesség egy része nem támogatta Zamoyski törekvéseit és a levelekben említett tiltakozók alatt őket kell értenünk. Másrészt az sem igaz, hogy a nagykancellár egyedül készült volna a hadakozásra. Mint láttuk a király is támogatta szándékait és a Rzeczpospolita délkeleti határát őrző tisztségviselőket és katonaságukat is mellé rendelte.³⁴

Még ugyanezen hónap 24-i napján Pozsonyból érkezett levél Augsburgba, amelyben jelentéstevő egy Gdanskból egy nappal korábban érkezett hírre hivatkozva azt írta, hogy a

---

³² ÖNB Cod. No. 8973. 328r. Bălcescu szerint Mihály vajda küldött levelet a lengyel királynak és a szejm tárgyalt is a moldvai hadjáratról. A nemesek két pártra szakadtak. Volt, aki Mihály vajdát támogatta, míg Zamoyski Movilă visszaültetése mellett tört lándzsát. *Bălcescu, N.: A románok Vitéz Mihály i. m. 335–336.*

³³ ÖNB Cod. No. 8973. 361r.; Documente privitoare i. m. 154.

³⁴ A lengyel sereg összetételére lásd: ÖNB Cod. No. 8973. 601v.; *Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 391–392.; Istvánffy M.: Magyarok dolgairól i. m. 337.*

nagykancellár Lengyel- és Poroszországban gyalogosokat toboroztat és küldet a moldvai határra.³⁵

Alig egy héttel később, szeptember 1-én Velencéből egy Isztambulból jött levélre hivatkozva már azt jelentették, hogy a szultán Ibrahim pasának parancsba adta Erdély megtámadását, míg Movilă Zamoyski és az oszmán hadak segítségével tör be Moldvába.³⁶

Mihály vajda merész és túlzó követelései, a Portával folytatott politikájáról érkezett hírek és az erdélyi nemesség segélykérései meggyőzték a prágai udvart is arról, hogy az első adandó alkalommal le kell számolni vele. 1600 augusztusára meg is érett a helyzet erre, amikor is a Lengyel Királyság felől várt támadás elhárítására Szászsebesnél gyűjtötte össze a hozzá hű rác, havasalföldi, kozák és székely csapatokat, egyúttal segítséget kért Bastától is. Az albán származású hadvezér azonban nem támogatására, hanem leverésére vonult be Erdélybe. Mihály vajda 1600. szeptember 18-án Miriszlónál vereséget szenvedett az egyesült császári-királyi és erdélyi csapatoktól. Basta hadjáratával egy időben Zamoyski is megindította a csapatait Moldvába.³⁷ A hadműveletekről azonban igen érdekes hírek érkeztek a Fuggerekhez. Krakkóból érkezett zsidókra hivatkozva Prágából szeptember 23-án (!) már azt jelentették, hogy a bukott havasalföldi vajda fia, Petrasko vereséget mért Báthory Zsigmond és a nagykancellár hadára. A vert lengyel sereget hét mérföldön át üldözte és pusztította Mihály vajda serege.³⁸ Ez a hír azonban (nem az első és nem is az utolsó alkalommal) hamis volt. Zamoyski hadi jelentésében az áll, hogy a lengyel hadak moldvai betörését követően a Mihály vajda által hátrahagyott erők elmenekültek az összecsapás elől.³⁹

Ungnad pedig szeptember 22-én azt jelentette Basta táborából, hogy információ szerint Báthory Zsigmond küldöttei Besztercéről az ország rendjeihez indultak, ám miriszlói győzelem hírére hallva visszafordultak Moldvába.⁴⁰ Az előző hírben foglaltakat cáfolva október 10-én pedig Nagyszebenből azt jelentették a Fuggereknek, hogy a nagykancellár és Báthory Zsigmond mintegy 100 000 (!) fős sereggel már megszállta Moldvát és már az Erdélyi határ felé vonulnak. A levél küldője szerint Basta fel is készült a fogadásukra és még csatába is szállt volna a volt fejedelem seregével.⁴¹ Két héttel később, október 25-én az Erdélyből érkezett híradásokra hivatkozva Bécsből arról tájékoztatták a Fuggereket, hogy

---

³⁵ ÖNB Cod. No. 8973. 423r.; Documente privitoare i. m. 169.

³⁶ ÖNB Cod. No. 8973. 408r.

³⁷ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 389–390.

³⁸ ÖNB Cod. No. 8973. 476r.; Documente privitoare i. m. 197.

³⁹ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 389.

⁴⁰ Szádeczky L.: Erdély és Mihály vajda i. m. 569.

⁴¹ ÖNB Cod. No. 8973. 530v.

Movilát visszaültették a Moldvai Vajdaság élére és Zamoyski Báthory Zsigmonddal úgy vélte, hogy Erdélyt is könnyűszerrel elfoglalhatják. Ám, amint híreket szereztek Basta hadi előkészületeiről, seregének nagyságáról, az ország elpusztulásáról és arról, hogy Mihály vajda II. Rudolf szándéka ellenére vonult be Moldvába, letettek tervükről.⁴²

Zamoyski seregei valóban nem törtek a fejedelemség területére, de a Mihály vajda elleni hadjárattal mégsem hagytak fel, hiába fordult ezzel a kéréssel az erdélyi rendek október 4-én hozzá.⁴³ A lengyel seregek betörték Havasalföldre is, ahol többször is összecsaptak a havasalföldi uralkodó megmaradt katonaságával. Egy Erdélyből érkezett hírre hivatkozva november 12-én Kassáról azt a hírt küldték Augsburgba, hogy Mihály vereséget szenvedett és a havasokba vonult, ahová magával vitte feleségét, gyermekeit és kincseit. Báthory Zsigmond és Zamoyski pedig követet küldött a császárhoz Erdélyt kérve, ám, milyen feltételekkel, azt nem tudta a levélírója.⁴⁴ A hír hitelességéhez nem férhetett kétség. Mihály vajda már október 13-án azt írta a kirkoi völgyben felállított táborából Bastának, Ungnadnak és Székelynek, hogy egész nap csatázott a lengyel sereggel, amelynek túlerejével nem bír, ezért katonai segítséget kért.⁴⁵ Két nappal később a havasalföldi uralkodó újra levélben fordult az albán származású hadvezérhez, amelyben jelezte, hogy Zamoyski csapatai egy mérfölddel közelebb nyomultak hozzá.⁴⁶ Ugyanakkor a nagykancellár hadijelentéséből tudjuk, hogy október 15-én egy szűk völgyben, „Najeni” falu mellett a lengyelek összecsaptak a vajda által Baba Novák vezetése alatt előre küldött katonasággal, és győzelmet arattak a hajdúvezér felett. Másnap Mihály vajda vízmosásokban állította fel seregét, de hamarosan a nagykancellár hadai kivetették állásaikból katonáit, így folyamatos csatározások közepette a hegyek közé vonult, ahol elsáncolta magát.⁴⁷ A havasalföldi uralkodó október 17-én már a reteszi táborból (a havasokból) írt újra Bastának, segítséget kérve tőle újra.⁴⁸

A megleckéztetendő, megbízhatatlannak tartott és kegyvesztett Mihályból a nagykancellár és a volt fejedelem sikerei miatt újra kedvelt és fontos személy lett a prágai udvarban. Ez derül ki ugyanis a prágai jelentésírónak egy november 27-én Breszlauból érkező

---

⁴² ÖNB Cod. No. 8973. 548v-549r.

⁴³ *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 573.; *Veress Endre*: Basta György levelezése és iratai. I. kötet (1597–1602) Budapest 1909. 424.

⁴⁴ ÖNB Cod. No. 8973. 593r.; *Documente privitoare* i. m. 267.

⁴⁵ Meg kell említenem, hogy már egy nappal korábban is segélyért fordult Mihály vajda Bastához. *Hurmuzaki, Eudoxiu*: *Documente privitoare la Istoria Romanilor*. Volumul IV. Partea I. 1600–1649. Bucuresti 1882. 161–165.; *Veress E.*: Basta György i. m. 432.

⁴⁶ *Veress E.*: Basta György i. m. 434.

⁴⁷ *Hurmuzaki, E.*: *Documente privitoare* i. m. 167.; *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 211–213., 389–390.

⁴⁸ *Veress E.*: Basta György i. m. 437.

hírhez fűzött megjegyzéséből. A befutott információ szerint ugyanis a Mihály vajda legyőzte a lengyeleket Havasalföldön, sok előkelő megsebesült, sőt még Zamoyski halálát is feltételezte a hírhozó skót úriember. Erre pedig az említett Fugger alkalmazott csak annyit jegyzett meg: „Isten adja, hogy így legyen!”⁴⁹

A kétségtelenül hamis hír a kancellár vereségéről még decemberben is tartotta magát, bár hitelességét a december 16-án Bécsből érkező újabb jelentés teljesen semmissé tette. Ebben ugyanis arról számolt be, hogy mivel Basta nem küldött segílyt Mihályhoz, így Zamoyski és Báthory Zsigmond újra legyőzte őt. A nagykancellárral kapcsolatban pedig a jelentés írója megjegyezte, hogy már vissza is tért a Lengyel Királyságba.⁵⁰ Azt lehet mondani tehát, hogy a lengyel sereg havasalföldi hadjáratának hiteles eseményei majdnem két hónap késéssel jelentek meg a Fuggerzeitungokban. Mihály vajda ugyanis október 20-án döntő vereséget szenvedett Zamoyski csapataitól és menekülni kényszerült.⁵¹

A csatát követően a Havasalföld feletti uralom gyakorlásáért pedig szinte azonnal megindult a harc. Basta már október 22-én levelet intézett a nagykancellárhoz, hogy vonuljon ki erről a területről, mert ez szintén a császáré, nehogy a jó barátság megszakadjon.⁵² Zamoyski ezzel szemben kifejtette, hogy ez a terület, hasonlóan Moldvához a lengyel királyt illeti meg és követelte Mihály vajda kiadatását, hiszen őt jelölte meg a békebontónak. Basta kénytelen volt elfogadni végül a lengyel korona igényét Havasalföldre, ám a bukott uralkodó kiadására nem volt hajlandó.⁵³ A kedélyek ezután sem csillapodtak ugyanis 1600. november 20-i dátummal II. Rudolf levélben fordult III. Zsigmondhoz elpanaszolva neki Zamoyski és szenátorai tetteit: betörésüket Havasalföldre és az erdélyiek bujtogatását.⁵⁴ Egy Prágából december 30-i dátummal a Fuggerekhez küldött híradás pedig elismerte, hogy a nagykancellár elégedetten térhetett vissza a Rzeczpospolitába, mivel sikerült Ieremiaș Movilă öccsét, Simiont beültetni a Havasalföldi Vajdaságba. A jelentés készítője azonban kitért arra, hogy öt havasalföldi megye követei keresték meg Bastát azzal a kéréssel, hogy a császár vegye őket is védelmébe, és vagy Mihály vajdát, vagy egy másik személyt ültessen be uralkodójuknak.⁵⁵

---

⁴⁹ ÖNB Cod. No. 8973. 601r-v.; Documente privitoare i. m. 272.

⁵⁰ ÖNB Cod. No. 8973. 638v.; Documente privitoare i. m. 281–282.

⁵¹ *Hurmuzaki, E.*: Documente privitoare i. m. 172–178.; *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 214–215.; 391–392., 575.; *Veress E.*: Basta György i. m. 440.; *Istvánffy M.*: Magyarok dolgairól i. m. 337–338.

⁵² *Veress E.*: Basta György i. m. 441.

⁵³ *Hurmuzaki, E.*: Documente privitoare i. m. 188–190.; *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 576.; *Veress E.*: Basta György i. m. 440.; *Istvánffy M.*: Magyarok dolgairól i. m. 338–339.

⁵⁴ *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 578.

⁵⁵ ÖNB Cod. No. 8973. 658v.; Documente privitoare i. m. 275., 290.

Zamoyski körül sikerei ellenére vagy pont ezért– úgy tűnik – ismét megfagyott a levegő saját országában. A kancellár és a király között ugyanis vita lángolt fel a politikai irányvonalat illetően, legalábbis egy 1601. február 3-i híradás erről adott számot Pozsonyból. Eszerint ugyanis a legutóbbi szejmben III. Zsigmond jelenlétében szidták Zamoyskit a nemesek, és elutasították javaslatát egy újabb haderő felállítására. Szerintük ugyanis a kancellár a király ellen és így az ország pusztulására használná. A hír adója még azt is tudni vélte, hogy a többség a király pártján állt.⁵⁶

A pozsonyi jelentés keltével egy időben az erdélyi rendek távollétében Báthory Zsigmondot harmadszor is fejedelmükké választották. Az erdélyi események azonban továbbra is az érdeklődés homlokterében maradtak a Rzeczpospolitában és Zamoyski is tovább szövögette nagyra törő terveit, hiszen május 2-án Bécsből a Fuggerek levelezője azt jelentette, hogy a nagykancellárnak nem tetszik, hogy Báthory Zsigmond újra fejedelem lett, hiszen ő saját fiát kívánta beültetni a trónba.⁵⁷ Mint korábban említettem arról már 1600 februárjában és márciusában voltak hírek, hogy Báthory halála után Erdély trónjára a nagykancellár fia ül. A helyzetet még inkább bonyolította, hogy Ungnad 1600. szeptember 27-i levelében azt írta II. Rudolfnak, hogy Zsigmond erdélyi fejedelemségét már Zamoyski sem akarja, hanem a fejedelemséget a lengyel koronához csatolná, míg a hoppon maradt volt fejedelmet a Rzeczpospolitában lévő birtokokkal elégítené ki.⁵⁸ Azt azonban nem lehet megállapítani, hogy ezek valóban felmerülő lehetőségek, tervezetek vagy kitalációk voltak.

A további híradások Zamoyskinak a svédek elleni készülődéséről és livóniai hadjáratáról szólnak. Egy június 27-én Bécsből küldött hírben azt olvashatjuk, hogy mivel a lengyel és kozák hadak vereséget szenvedtek Karl svéd hercegtől, így Erdély kevés segítségben reménykedhet. Ez a hír ugyan hamis volt, ám mégis előrevetítette, hogy Erdély ügye a svédekkel folytatott háború, majd Griska Otopjev támogatása miatt elveszítette kiemelt helyét.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az eddig ismertetett nagypolitikai híreken kívül Zamoyski személyére vonatkozó sorok is olvashatóak két jelentésben is. 1598. május 15-én Velencéből például azt jelentették, hogy a nagykancellár már annyira elhízott, hogy a hadakozásra teljesen alkalmatlan.⁵⁹ Majdnem egy évvel később (1599. március 5.) pedig ugyanonnan arról számoltak be, hogy néhány a Rzeczpospolitában élő zsidó merényletet

---

⁵⁶ ÖNB Cod. No. 8974. 318r.

⁵⁷ ÖNB Cod. No. 8974. 427v.

⁵⁸ *Szádeczky L.*: Erdély és Mihály vajda i. m. 570.

⁵⁹ ÖNB Cod. No. 8971. 257r.

tervezett Zamoyski ellen. Az összeesküvésre azonban idejekorán fény derült, a tetteseket elfogták és kivégezték. A kancellár haragja azonban nem csillapodott és az összes izraelita vallását ki akarta üldözni az országból. Erre azonban nem került sor, mivel vezetőik az uralkodóhoz fordultak kegyelemért, aki némi támogatás fejében hajlandó is volt erre.⁶⁰ Azt nem tudjuk, valóban volt-e ilyen összeesküvés. Az azonban biztos, hogy a híresztelés még két hónappal később is keringett Itáliában, hiszen Giovanni Andrea Caligari bertinorói püspök Báthory Andrásnak 1599. május 5-én írt levelében megemlítette, hogy úgy tudja a nagykancellárt megölték, és kérte a bíboros-fejedelmet erősítse meg vagy cáfolja a hírt.⁶¹

A bemutatott híradások, ha nem is tekinthetjük ezeket mindig hitelesnek, ám fontos és színes képet adnak egy kiemelkedő képességű és nagyformátumú lengyel politikusról, aki saját és az ország érdekeit nem egyszer összekapcsolva a 16. és 17. század fordulóján irányította a Rzeczpospolitát. A kor szellemének megfelelően az államérdeket a keresztény közösségéhez tartozás fölé helyezve egyezkedett a szultánnal és a tatár kánnal nemegyszer a német-római császár szándékait keresztezve, és fittyet hányva a Szentszék akaratának.

---

⁶⁰ ÖNB Cod. No. 8972. 603v-604r.

⁶¹ Erdély és a Szentszék i. m. 59.